

О‘ЗБЕК XALQ CHOLG‘ULARI: TARIXI, ASBOBLARI VA USLUBLARI

Karimov Lochinbek Alisherovich

Andijon viloyati

Xo‘jaobod tumani 24-maktab

Annotatsiya: O‘zbek xalq cholg‘ulari, O‘zbekistonning boy madaniy merosining ajralmas qismi bo‘lib, ularning tarixi, an‘analari va uslublari xalqning o‘ziga xosligini aks ettiradi. Ushbu maqolada O‘zbek xalq cholg‘ularining turlari, asboblari va ahamiyati haqida ma’lumot beramiz.

Kalit so‘zlar: cholg‘ular, maqom, qo‘shiq, musiqa, madaniyat

Abstract: Uzbek folk instruments are an integral part of the rich cultural heritage of Uzbekistan, and their history, traditions and styles reflect the uniqueness of the nation. In this article, we provide information about the types, instruments and i **Key words:** musical instruments, status, song, music, culture importance of Uzbek folk instruments.

Аннотация: Узбекские народные инструменты являются неотъемлемой частью богатого культурного наследия Узбекистана, а их история, традиции и стили отражают уникальность нации. В этой статье мы предоставляем информацию о типах, инструментах и значении узбекских народных инструментов.

Ключевые слова: музыкальные инструменты, статус, песня, музыка, культура.

O‘zbek xalq musiqasi va cholg‘ulari qadim zamonlardan boshlangan. O‘zbekistondagi turli etnik guruhlar va madaniyatlar musiqaga o‘z ta’sirini ko‘rsatgan.

Musiq va cholgʻu asboblari xalqning urf-odatlar, marosimlari va hayot tarzini aks ettiradi. Oʻzbek musiqasining rivojlanishi koʻplab tarixiy voqealar va madaniy almashinuvlar bilan bogʻliq.

Oʻzbek xalq musiqasida ishlatiladigan asosiy cholgʻu asboblari quyidagilardir:

Dutor: (foshcha)- Oʻrta Osiyo, Eron va Janubiy Osiyoda tarqalgan anʼanaviy ikki torli musiq asbobidir. Nomi fors tilidan “ikki tor” deb tarjima qilinadi, biroq Hirot dutori 14 ta torli boʻladi. Dutor XV asr atroflarida paydo boʻlgan deya tahminlar mavjud. Oʻzbek, tojik, uygʻur, turkman, qoraqolpoq xalqlari orasida keng tarqalgan. Dutor haqidagi dastlabki yozma maʼlumotlarni Navoiyning zamondoshi Zaynulobiddin al- Husayniy “Musiqaning ilmiy va amaliy qoidalar” nomli risolasi (XVI bobi)da uchratamiz.

Ijro: Dutor koʻpincha solo va ansambl ijrosida ishlatiladi.

Rubob: Torli cholgʻu asbobi. Rubob eng qadimiy cholgʻu asboblari turiga kiradi. Noxun(mediator) bilan chertib chalinadi. Oʻzbek, tojik, uygʻur, afgʻon va boshqa sharq xalqlari orasida keng tarqalgan. Hozirgi rubobning 3 xili mavjud: qashqar rubobi, afgʻon rubobi va pomir rubobi.

Ijro: Rubob xalq raqslarida va maqom musiqasida keng qoʻllaniladi.

Gʻijjak: torli kamonli musiq asbobi. Oʻzbek, tojik, turkman, uygʻurlarda va kamon, kemancha nomi bilan Kavkazorti mamlakatlarida keng tarqalgan. Oʻzbek cholgʻu asboblari orkestrida gʻijjakchilar guruhi xuddi simfonik orkestrdagi kamonli sozlar guruhi (skripka, alt, violonchel, kontrabas) kabi yetakchilik qiladi.

Ijro: Gʻijjakda ijro etilgan musiqalar koʻpincha tez va ritmik boʻladi.

Tanbur: Torli musiq asbobi. Oʻzbek mumtoz maqomlari aynan tanbur cholgʻusida ijro etilgan. Chalinganda faqat birinchi simi chertib chalinadi, qolganlari esa sadoolanib turishi uchun xizmat qiladi. Forobiyning musiq risolasi Xuroson tanburining parda tuzilishi keltirilgan. Tanbur oʻzbek, tojik, uygʻur va boshqa xalqlarda

professional soz sifatida keng tarqalgan. Asbobning chortor (4 torli), panjtor (5torli), shashtor (6torli) turlari bor.

Ijro: Tanbur ko‘pincha xalq raqslarida va marosimlarda ishlatiladi.

Doira: Doira (childirma, chirmanda, doyra, daff, dapp)- o‘zbek, tojik, uyg‘ur, va boshqa sharq xalqlarining cholg‘u asbobi. Doira zarb bilan urib chalinadi. Gardishi o‘rik, yong‘oq yog‘ochidan yasaladi. Gardishi ustidan tashqari tomondan teri bilan qoplanadi. Gardishning ichki tomoniga tanburnikiga o‘xshash xalqachalar osiladi. Doira zarbli cholg‘u asbobar guruhiga kiradi.

Ijro: Doira raqs musiqasida asosiy ritmni ta'minlaydi.

O‘zbek xalq musiqasida bir qancha uslublar mavjud:

O‘zbek xalq cholg‘ulari va musiqasi xalqning madaniyati, tarixi va an‘analarini saqlab qolishda muhim rol o‘ynaydi. Ular:

Madaniyatni Saqlash: O‘zbek xalq musiqasi avloddan-avlodga o‘tib, xalqning tarixini va madaniyatini saqlab qoladi.

Ijtimoiy Birlilik: Musiqa va raqs tadbirlari odamlarni birlashtiradi, urf-odatlar va an‘analarning davom etishiga yordam beradi.

Emotsional Ifoda: O‘zbek xalq musiqasi inson his-tuyg‘ularini ifodalashda kuchli vosita hisoblanadi.

O‘zbek xalq musiqasida bir qancha uslublar mavjud:

Maqom

Maqom — O‘zbek musiqasining eng qadimiy va murakkab shakllaridan biri. Maqom tizimi turli xil melodiylar va ritmlar orqali ifodalanadi. Har bir maqom o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, uning ijrosi ko‘pincha improvizatsiyaga asoslanadi.

Raqs Musiqasi

O'zbek xalq raqslarida cholg'u musiqasi muhim rol o'ynaydi. Raqs musiqasi ko'pincha to'ylar, bayramlar va boshqa tadbirlarda ijro etiladi. Raqslar, odatda, tezkor va energiyaga to'la bo'ladi.

Qo'shiqlar

O'zbek xalq qo'shiqlari ko'pincha sevgi, tabiat, va hayotning turli jihatlarini ifodalaydi. Qo'shiqlar ko'pincha xalq hikoyalari va afsonalariga asoslangan. Ular o'z ichiga turli mavzularni oladi, masalan, qishloq hayoti, tabiat go'zalligi va inson his-tuyg'ulari.

Xulosa

O'zbek xalq cholg'ulari va musiqasi, xalqning madaniy merosining ajralmas qismi bo'lib, uning tarixi, an'analari va uslublari orqali o'ziga xosligini aks ettiradi. O'zbek musiqasini o'rganish va uni saqlash, kelajak avlodlar uchun muhimdir. O'zbek xalq musiqasi nafaqat san'at, balki xalqning ruhiyati va tarixini ifodalovchi kuchli vositadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. G'ulomov A. O'zbek xalq musiqasi va an'analari 2010-y
2. Murodov S. O'zbek maqom musiqasi: Tarixi va rivoji 2015-y
3. Rahmonov T. O'zbek xalq raqslari va musiqasi 2018-y
4. Qodirov B. O'zbek musiqasi: Tarixiy va zamonaviy jihatlarn 2014-y

Wikipedia.uz